

MIROSLAV BERTOŠA (1938.-2023.)

Krajem kolovoza 2023. preminuo je profesor Miroslav Bertoša, jedan od najvažnijih suvremenih hrvatskih povjesničara. Rođen je u Beogradu 1938. godine, a od kraja 1940-ih živio je u Puli. Diplomirao je povijest i književnost na Pedagoškoj akademiji u Puli (1963.) te povijest na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1966.). Na istom je fakultetu obranio i doktorsku disertaciju (1981.) pod naslovom „Gospodarske i etničke prilike u mletačkom dijelu Istre u doba kolonizacije (XVI-XVII st.)“. Upravo je Istri i Puli posvetio dobar dio svojih akademskih nastojanja, pri čemu njegova istraživanja danas predstavljaju neizostavne naslove u pogledu razumijevanja povijesti ove regije. U bogatoj biografiji Miroslava Bertoše stoji i kako je bio dugogodišnji znanstveni savjetnik Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU, redoviti profesor u trajnom zvanju i profesor emeritus Sveučilišta Josipa Jurja Dabrovića u Puli. Važno je dodati da je upravo na njegov poticaj 1994. otvoren dvopredmetni studij povijesti na pulskom Filozofskom fakultetu. Uza sve navedeno, obavljao je i dužnost prvoga generalnog konzula Republike Hrvatske u Trstu (1995. – 1998.). Godinama je bio prisutan u javnom životu kao intelektualac koji je u pulskom dnevniku *Glas Istre* objavljivao tekstove o povijesti, politici i kulturi. U konačnici, za života je odlikovan nizom nagrada i priznanja, a iza sebe je ostavio 20 knjiga i više od tisuću bibliografskih jedinica.

Glavno područje njegova znanstvenog interesa odnosilo se na istraživanje gospodarskih, društvenih, etničkih, migracijskih, kolonizacijskih i kulturno-antropoloških pojava u Istri od 15. do 18. stoljeća. Pritom, Bertoša je slovio i za jednog od najpučenijih poznavatelja suvremene historijske zna-

nosti, prije svega francuske škole *Annales*. Istraživanju sjevernojadranskog prostora pristupao je na inovativne načine, imajući na umu historiografske modele poput onih koje su početkom 1970-ih počeli razvijati talijanski mikrohistoričari. Iako je u svojim radovima isticao da se ne smatra predstavnikom niti sljedbenikom francuskih analista ili nove historije, napominjao je da je oduvijek bio „pozorni čitatelj njezine historiografske interdisciplinarnе i multidisciplinarnе produkcije“. Tvrdio je kako nikada nije robovao niti jednome modelu, niti je slijepo slijedio ijednu školu. Vjerovao je kako je stvarnost isuviše složena da bi ostala zbijena u tako uske okvire. Provođeci vrijeme u talijanskim i francuskim arhivima, pronalazio je fascinantnu građu koju je kritički interpretirao kombinirajući različite teorijske postavke, nužno se oslanjajući i na vlastitu domišljatost. „Onoliko koliko povjesničar od zanata uopće i smije biti maštovit!“, napominjao je. Bertoša je bio svjestan da su hrvatski povjesničari vrlo dugo, kako je tvrdio, s velikim nepovjerenjem i sumnjom, ali i s nezanemarive udaljenosti, promatrali kretanja u zapadnoeuropskim historiografijama. Međutim, optimistično je vjerovao da su znanstvenici s ovih prostora u međuvremenu ipak dovoljno naučili o važnim trendovima ove vrste te da je došlo vrijeme da i sami počnu razvijati vlastite modele proučavanja i tumačenja prošlosti. Bertošina opsežna bibliografija danas može poslužiti kao orijentir i poticaj, pri čemu možemo izdvojiti vrijedne naslove kao što su *Mletačka Istra u XVI. i XVII. stoljeću* (1986.), *Zlikovci i prognanici. Socijalno razbojništvo u Istri u XVII. i XVIII. stoljeću* (1989.), *Izazovi povijesnog zanata: lokalna povijest i sveopći modeli* (2002.), *Kruh, mašta & mast* (2007.), *Doba nasilja, doba straha: vojnici-pljačkaši, seljaci-razbojnici i doseljenici-nasilnici u Istri XVII. i XVIII. stoljeća* (2011.) i dr.

Miroslav Bertoša brojnim je kolegama te generacijama studenata ostao u pamćenju kao inspirativan predavač, neumorni erudit koji je istovremeno bio i iznimno pristupačna osoba. „Svaki je razgovor s njime bio vrlo ugodan, poučan i prepun nadahnuća, a njegova je osebnost svakako dolazila do izražaja. Bavio se pasionirano ‘malim ljudima’ pretvarajući događaje u zanimljive priče o pojedinačnim sudbinama pa su studenti rado upisivali njegove kolegije, ali je sam itekako bio i ostao velik čovjek po djelima i riječima...“, tvrdi njegova bivša studentica i povjesničarka Samanta Paronić. Drugi podsjećaju da je do samoga kraja ostao posvećen radu, ostavivši iza sebe knjigu koja tek treba biti objavljena.

Nažalost, osobno nisam imao priliku uživo razgovarati s profesorom Bertošom. Ipak, upoznali smo se usred neizvjesnih pandemijskih okolnosti razmijenivši desetke e-mailova. Povod za to bile su recenzije koje je trebao napisati za publikacije na kojima sam tada radio. Tijekom ovoga kratkotrajnog i neobičnog poznanstva imao sam priliku čitati profesorove dojmove o uzletima moderne historiografije, ali i „improviziranim i nesigurnim teme-

ljima“ na kojima se njegov naraštaj svojevremeno upoznao s tematskim i metodološkim inovacijama naše struke. Tvrdio je kako nova generacija povjesničara nastavlja graditi na polustoljetnom iskustvu historiografskog promišljanja i rada, dodajući da i dalje s velikim zanimanjem prati „osvježavajuće novosti u postupcima mladih nadolazećih znanstvenika“. Međutim, ovaj je dijalog u više navrata nadišao nerijetko suhoparne stručne okvire te se sveo na razmjenu dojmova o svemu što smo pročitali, pogledali i poslušali ili čemu se tek planiramo posvetiti. Iako u devetom desetljeću života, profesor je s entuzijazmom pisao o stripovima, čitao je distopijsku književnost, vraćao se klasicima s kojima se upoznao u mladosti, pripremao je nove knjige... Ostavljao je dojam rijetko viđene poletnosti, s kojom su ga toliki ljudi povezivali. „Sve bih stigao napraviti kada bi bilo više godina i manje ideja! Ostaje, međutim, nepromjenljivo – obratno!“, napisao mi je jednom prilikom. Kada sam počeo prevoditi knjigu *Bandits* Erica Hobsbawma, u kratkim mi je crtama opisao svoj susret s tim čuvenim britanskim povjesničarom. Bilo je to u knjižari Einaudi u Trstu, vjerojatno 1997. godine. „Izvršno je govorio talijanski“, rekao je za Hobsbawma. Napomenuo je kako više informacija o tom susretu zasigurno ima negdje u svojim konzulskim papirima te da će bilješke rado podijeliti sa mnom. „Poživim li, nadam se da ću pregledati, bar na preskoke, građu svojih dnevnika, a svakako ću za Vas izvući i zapis o susretu s Hobsbawmom u Trstu“, napisao je. Iako su s vremenom poruke bile sve rjeđe, kakav-takav kontakt između dviju adresa, one u Puli i u Osijeku, zadržan je. Kada su konačno prevedeni i objavljeni *Banditi*, odlučio sam se ponovno obratiti profesoru kako bih ga obavijestio o tome, ali i kako bih mu zahvalio na podršci. Nadolazeći mjeseci trebali su poslužiti kao prilika za susret i nastavak razgovora. Međutim, iste sam večeri saznao da je profesor preminuo te da je pokopan u krugu obitelji u Pazinu. Otišao je tiho, ostavivši neizbrisiv trag kao povjesničar koji je inspirirao brojne kolege, ali i kao doista jedinstven čovjek.

Luka Pejić